

БЕЛАРУСКІ ЭПІСТАЛЯРНЫ ТЭКСТ: СТРУКТУРНАЯ І ЛІНГВАПРАГМАТЫЧНАЯ АРГАНІЗАЦЫЯ

А. А. АЛБУТ, С. А. ВАЖНІК

In this article epistolary texts are analyzed in structural and pragmatic aspects. The composition is based on the analysis of verbal etiquette situations presented in the text. Pragmatical structure is determined by addressant self-presentation and presentation of the addressee, and is described in terms of speech act theory. This research is important for the development of pragmatics studies in Belarusian linguistics

Ключавыя словы: эпістальны тэкст, фармуляр ліста, прагматыка, маўленчы акт

Увядзенне *homo loquens* ('чалавека-моўцы') у праблемнае поле мовазнаўства абумовіла актыўнае даследаванне мовы ў дзеянні – маўлення, зносін. Актуальным з'яўляецца вывучэнне камунікацый па-беларуску для ўдасканалення маўленчай кампетэнцыі карыстальнікаў беларускай мовай і пашырэння сферы рэалізацыі камунікатыўнай функцыі беларускай мовы. Важны зварот да камунікатыўнага вопыту знакавых для беларускай культуры асоб, чыя эпістальная спадчына надзвычай каштоўная ў гэтым плане, аднак да якой як аб'екта даследавання мовазнаўцы толькі пачынаюць звяртацца. Такім чынам, аб'ектам даследавання сталі эпістальныя тэксты беларускіх пісьменнікаў XX ст. – Цёткі, Г. Леўчыка, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Л. Геніюш, У. Караткевіча. Мэта работы – выяўленне асаблівасці арганізацыі эпістальнага тэксту з пункту погляду яго структуры і прагматыкі.

Фармуляр беларускага ліста складаюць пратакол, асноўная частка (*exordium* 'уводзіны' і *narratio* 'асноўнае паведамленне'), эсхатакол і, згодна з жаданнем адрасанта, пасткрыптам. Кожны кампанент мадэлі абумоўлены пэўнай этыкетнай сітуацыяй, афармленне якой патрабуе адпаведных і, у выпадку пісьмовай камунікацыі, толькі моўных сродкаў. Спецыфіка эпістальнага этыкету выяўляецца найперш у сітуацыях лістоўнага вітання, развітання і ва ўласна эпістальнай этыкетнай сітуацыі, лакалізаванай найперш ў *exordium* (зварот да «тэмы камунікацыі (ліставання)»).

Найперш лінгвістычна выражаныя праекцыі ў тэксце адрасанта і адрасата – спосабы самапрэзентацыі асобы адрасанта і прэзентацыі асобы адрасата – арганізуюць прагматычную прастору ліста. Самапрэзентацыя адбываецца або шляхам вербалізацыі фрагмента ўласнага вопыту, калі самапрэзентацыя скіравана «на сябе» (наратыў, самарэфлексія, выказванні паэтычна-вобразнага зместу, выказванні філасофскага зместу), або шляхам спалучэння з рэалізацыяй іншай інтэнцыі, калі мае месца самапрэзентацыя «ад сябе» ў маўленчых актах класа дырэктываў, камісіваў, экспрэсіваў (падзяка, прабачэнне, папрок, пахвала / камплімент, маўленчы акт пратакола (зварот) і эсхатакола – пажаданне, развітанне). Спосабы прэзентацыі асобы адрасата разглядаюцца адносна ступені эксплікаванасці самапрэзентацыі асобы адрасанта (намінацыя адрасата; спосаб «уяўленне»; пытанні да адрасата; выказванне моўцам сваіх адносін, пачуццяў да адрасата; прэзентацыя асобы адрасата ў маўленчых актах, якія скіраваны на адрасата, з наступным перлакутыўным эфектам (таксама і зычэнні); подпіс). Асобна вылучаюцца саманамінацыя / намінацыя адрасата, якія не маюць строгай лакалізацыі ў фармуляры ліста, выступаюць кампанентамі разнастайных маўленчых актаў, могуць ужывацца самастойна (у подпісе / пратаколе). Адзначаны выпадкі прагматычна значнага вар'іравання спосабаў самапрэзентацыі асобы адрасанта і прэзентацыі асобы адрасата.

Вывучэнне лінгвістамі беларускамоўных эпістальных тэкстаў, асабліва ў рэчышчы лінгвістычнай прагматыкі, з'яўляецца новым і перспектыўным для развіцця айчыннага мовазнаўства.